

Unngår den enkleste forklaringen

Jan Smedslund
professor emeritus, Universitetet i Oslo

Hovedforklaringen på replikasjonskrisen er at både mennesket og kulturen er i konstant endring.

REPLIKASJONSKRISEN

BJØRN SÆTREVİK (2017) har skrevet en ellers utmerket oversikt over «replikasjonskrisen» i dagens psykologi, men han unngår helt gjennomført å diskutere den enkleste forklaringen på krisen, nemlig at vi forandrer oss, og vår omverden forandrer seg.

En brosjyre som forklarer veien til en turistattraksjon, vil aldri inneholde en setning som «Ta til høyre når du kommer til et hjørne der det ligger en sort katt». Brosjyren vil sannsynligvis heller ikke si «Gå til høyre der det står en stor gammel bjerke». Alle vet at om en tid vil bjerka kanskje være borte. Derimot vil brosjyren kanskje si: «Ta til høyre når du kommer til en stor steinrøys.» Alle vet at det skal mye til for at steinrøysa blir borte.

Prediksjon (replikasjon) er bare mulig hvis alle forhold som påvirker et fenomen, kan gjentas. Hvis vi ikke greier å lage en replikasjon, betyr det rent logisk bare at vi ikke har greid å holde alle relevante faktorer, det vil si konteksten, konstant.

Irreversible prosesser

Det burde ikke være vanskelig å se at problemene med å gjenta nøyaktig samme kontekst kan henge sammen med at psykologiske prosesser er *irreversible*, det vil si aldri kan gjentas nøyaktig, og påvirkes av ubestemt mange forhold (Smedslund 2009, 2016). I tillegg kommer at den viktigste konteksten i hvert menneskes liv består av de omgivende menneskene, som også forandrer seg kontinuerlig og irreversibelt. Vi vet også at konteksten til enhver tid består av hele livssituasjonen og forhistorien. Betingelsene for å lage replikasjoner i psykologien er altså allerede i utgangspunktet svært dårlige.

Som motargument til ovenstående kan man hevde at mye i psykologien allikevel *kan* replikeres. Jeg er enig i dette, men vil peke på at stabile resultater etter min mening kan henføres til to hovedkategorier.

Den ene er det store antallet *pseudoempiriske* studier (Smedslund, 1991) som egentlig bare formulerer logisk nødvendige sammenhenger som selvfølgelig kan «replikeres», men der resultatene altså er kjent på forhånd og ikke behøver å undersøkes empirisk.

Den andre store kategorien er bestemt av *dynamisk likevekt*, det vil si at noe opprettholdes av stabile kontekster og konsekvenser. Slike tilsynelatende replikerbare funn kan ikke ses på som brikker i et kunnskapsmessig byggverk fordi de egentlig er foranderlige, på samme måte som tilsynelatende stabile virvler i en bekk (Smedslund, 2016). Dette betyr at vi godt kan fortsette å gjøre empiriske studier, men vi må ikke tro at vi samler inn annet enn «historisk» viten om mer eller mindre lokale forhold i en mer eller mindre begrenset tidsperiode.

Til den som tror at man ved hjelp av empirisk forskning vil finne nye hittil ukjente og stabile psykologiske prinsipper, kan jeg bare peke på at hvis menneskene hadde fungert i henhold til enkle prinsipper, ville vi ha vært et lett bytte for rovdyr og motstandere. Empiriske studier av trekkene i sjakkspillkamper er en pekepinn på hvor kompliserte vi er, og dermed også på vanskelighetsgraden både av psykoterapier og internasjonale forhandlinger.

Som konklusjon mener jeg at replikasjonskrisen er alvorlig fordi den minner oss om en selvfølgelig sannhet som vi må se i øynene. Når alle forsøk på å gjenta en observasjon av katten på hjørnet mislykkes, kan det bety at katten vi observerte, har gått sin vei!

Referanser

- Smedslund, J. (1991). The pseudoempirical in psychology and the case for psychological. *Psychological Inquiry*, 2, 325–338. (Target article)
- Smedslund, J. (2009). The mismatch between current research methods and the nature of psychological phenomena: What researchers must learn from practitioners. *Theory and Psychology*, 19 (6), 1–17.
- Smedslund, J. (2016). Why Psychology cannot be an Empirical Science. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 2016, 50, 185–195.
- Smedslund, J. (2016). Practicing Psychology without an Empirical Evidence-Base: The Bricoleur-Model. *New Ideas in Psychology*, 2016, 43, 50–56.
- Smedslund, J. (2017). Som virvlene i en bekk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 2017,
- Sætrevik, B. (2017). Replikasjonskrisen. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 54 (7), 641–647.